

Ustoz merosidan innovatsion ta'limgacha

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

EYIB.UZ jurnali hamkorligida

San'atshunoslik va chizmachilik fanini
o'qitish metodikasida muammo hamda yechimlar

O'QUVCHILARDA MEHNAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA CHIZMACHILIK O'QITISHNING AHAMIYATI.

Xudoberdiyeva Farangiz Xasanboy qizi

Qo'qon davlat universiteti 3-kurs talabasi

G'iyosiddinova Maxmudaxon Alisher qizi

Qo'qonDU San'atshunoslik kafedrasasi v.b. dotsenti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada umumta'lim maktablari hamda kasbiy ta'lim muassasalarida chizmachilik fanini o'qitish orqali o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Mehnat madaniyati shaxsning ish jarayoniga ongli yondashuvi, mehnatni tashkil etish ko'nikmalari, tartib-intizom, aniqlik, mas'uliyat, texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilish hamda mehnat natijasini baholay olish kabi fazilatlarni o'z ichiga oluvchi murakkab tarbiyaviy jarayon sifatida tahlil qilinadi. Chizmachilik fani esa o'quvchilarda fazoviy tasavvur, grafik savodxonlik, texnik tafakkur, mehnatsevarlik va puxtalikni rivojlantiruvchi muhim fanlardan biri hisoblanadi. Maqolada chizmachilik mashg'ulotlarida amaliy topshiriqlar, grafik ishlanmalar, chizma standartlariga amal qilish, o'lchovlar aniqligi va mehnat jarayonini rejalashtirish orqali o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: mehnat madaniyati, chizmachilik, grafik savodxonlik, texnik tafakkur, fazoviy tasavvur, intizom, aniqlik, standartlar, mehnat tarbiyasi, kasbiy kompetensiya.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini oshirish, balki ularda mehnatga bo'lgan ongli munosabat, kasbiy yo'nalish, mas'uliyat va tartib-intizomni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. O'quvchi shaxsida mehnat madaniyatini rivojlantirish orqali ularning kelajak hayotda va kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli bo'lishiga zamin yaratiladi.

Mehnat madaniyati – bu shaxsning mehnat jarayonini to'g'ri tashkil eta olishi, mehnat qurollaridan oqilona foydalanishi, ishni reja asosida bajarishi, vaqtni tejashi, texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilishi va ish natijasiga tanqidiy yondashish ko'nikmalarining yig'indisidir. Bunday sifatlarni shakllantirishda umumta'lim fanlari orasida chizmachilik fanining o'rni alohida ahamiyat kasb etadi.

Chizmachilik fani o'quvchilarga grafik savodxonlikni, texnik tafakkurni, fazoviy tasavvurni hamda muhandislik madaniyatining boshlang'ich elementlarini o'rgatadi. Eng muhimi, chizmachilik mashg'ulotlari o'quvchidan aniqlik, diqqat, tartib va intizom talab qiladi. Shu sababli chizmachilikni o'qitish jarayoni mehnat madaniyatini shakllantirishning samarali pedagogik vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan mehnat madaniyati shaxsning mehnatga bo'lgan munosabati va mehnat faoliyatini tashkil etish ko'nikmalarini ifodalaydi. U insonning

ishga mas'uliyat bilan yondashishi, jamiyat manfaatiga xizmat qiladigan foydali mehnatni qadrlashi, o'z ishidan natija kutishi va uni baholay olishi bilan tavsiflanadi.

Mehnat madaniyatining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilar hisoblanadi:

- mehnatga ongli munosabat va motivatsiya;
- mehnat jarayonini rejalashtirish va tashkil qilish;
- ish joyini tartibli saqlash va gigiyena;
- aniqlik va puxtalik;
- texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilish;
- vaqtni tejash va samarali foydalanish;
- mehnat natijasini baholash va tahlil qilish.

Mazkur sifatlarni o'quvchilarda shakllantirish maktab ta'limining muhim tarbiyaviy vazifalaridan biri bo'lib, bu jarayon turli fanlar, ayniqsa amaliy yo'nalishdagi mashg'ulotlar orqali samarali amalga oshiriladi.

Chizmachilik – texnik fanlar tizimida asosiy o'rin egallaydigan, o'quvchini fazoviy tasavvur va grafik savodxonlikka o'rgatuvchi fanidir. Ushbu fan nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan fan sifatida ham muhim hisoblanadi.

Chizmachilik darslarida o'quvchi:

- chizma chizish qoidalarini o'rganadi;
- texnik standartlarga rioya qilishni o'zlashtiradi;
- o'lchamlarni aniq belgilashni mashq qiladi;
- asbob-uskunalardan (lineyka, sirkul, shablon) to'g'ri foydalanishni o'rganadi;
- ishni bosqichma-bosqich bajarish tartibini shakllantiradi.

Bu jarayonlarning barchasi o'quvchida mehnat madaniyatining muhim elementlari – aniqlik, tartib, sabr-toqat va mas'uliyatni shakllantiradi.

Chizmachilik mashg'ulotlari o'quvchilarda mehnat madaniyatini rivojlantirish uchun katta metodik imkoniyatlarga ega. Ayniqsa, chizma standartlariga amal qilish, grafik ishlarni belgilangan tartibda bajarish va yakuniy natijani tekshirish jarayoni mehnat tarbiyasini kuchaytiradi.

Chizmachilik fanining asosiy talablaridan biri – aniqlikdir. O'quvchi chizma chizishda kichik xatolarga yo'l qo'ysa, butun detal yoki buyumning noto'g'ri tasvirlanishiga olib keladi. Shu sababli chizmachilik o'quvchidan doimo ehtiyotkorlik, puxtalik va sinchkovlikni talab qiladi. Bu sifatlarni mehnat madaniyatining asosiy mezonlaridan hisoblanadi.

Chizma ishlari ma'lum bosqichlarda bajariladi: format tanlash, ramka chizish, asosiy chiziqlarni belgilash, proyeksiyalarni joylashtirish, o'lcham qo'yish va yozuvlarni to'g'ri rasmiylashtirish. Ushbu ketma-ketlik o'quvchiga har qanday mehnat faoliyatida rejalilik va izchillik muhimligini anglatadi.

Chizmachilik mashg'ulotlari davomida o'quvchi ish joyini tartibli saqlashi, asboblarni to'g'ri joylashtirishi va qog'ozni ehtiyot qilishi talab etiladi. Bu jarayon o'quvchini mehnat intizomiga o'rgatadi.

Chizmachilikdagi intizom:

- o'quv qurollarini vaqtida tayyorlash;
- chizmani belgilangan vaqtda tugatish;

- qoidalarga qat'iy amal qilish;
- chizmada tozalikka rioya qilish orqali namoyon bo'ladi.

Chizmachilik darslarida sirkul, qalam, kesuvchi asboblari bilan ishlashda ehtiyotkorlik talab etiladi. Bu orqali o'quvchilar texnika xavfsizligi madaniyatini egallaydilar. Shuningdek, o'tirish holati, yorug'likdan foydalanish, ko'z va qo'l harakatlarini to'g'ri tashkil qilish ham mehnat gigiyenasi madaniyatini shakllantiradi.

Chizmachilikda o'quvchi o'z ishini tekshiradi, xatolarni topadi va tuzatadi. Bu jarayon mehnat natijasiga tanqidiy qarash, o'z-o'zini baholash va mas'uliyat hissini shakllantiradi. O'quvchi har bir chizmaning sifati mehnat natijasi ekanligini tushunadi.

Chizmachilik darslarida o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirish uchun zamonaviy metodlardan foydalanish tavsiya etiladi. Amaliy topshiriqlar o'quvchining mehnat ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan: detal proyeksiyasini chizish, kesim va qirqim yasash, yig'ma chizma tuzish kabi ishlar mehnat jarayonini to'g'ri tashkil etishni talab qiladi.

O'qituvchi chizmada xato yoki yetishmovchilik bo'lgan misollarni berib, o'quvchidan uni tuzatishni talab qiladi. Bu o'quvchini mustaqil fikrlashga va mehnat natijasini tahlil qilishga o'rgatadi.

Loyiha metodi orqali o'quvchi oddiy detal yoki buyumni loyihalab, uning chizmasini tayyorlaydi. Bunda rejalashtirish, vaqtni boshqarish, natijaga mas'uliyat bilan yondashish kabi mehnat madaniyati elementlari shakllanadi.

Chizmachilik mashg'ulotlarida guruhli ishlar o'quvchini o'zaro yordam, tajriba almashish va jamoaviy mas'uliyatga o'rgatadi. Bu ham mehnat madaniyatining muhim ko'rinishidir.

O'qituvchi chizmachilik darslarini tashkil etishda faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi sifatida ham faoliyat yuritadi. O'qituvchi quyidagilarni amalga oshirishi zarur:

- o'quvchilarni tartib-intizomga o'rgatish;
- chizma standartlarini to'g'ri tushuntirish;
- ishni baholashda aniqlik va adolatni ta'minlash;
- o'quvchilarning mustaqilligini rag'batlantirish;
- mehnatni qadrlash ruhini shakllantirish.

O'qituvchi chizmachilik fanini hayot va ishlab chiqarish bilan bog'lab o'rgatganida o'quvchilarda mehnat madaniyati yanada mustahkam shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, chizmachilik fanini o'qitish o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu fan orqali o'quvchilarda aniqlik, puxtalik, tartib-intizom, mas'uliyat, rejalashtirish, texnika xavfsizligi madaniyati hamda mehnat natijasini tahlil qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Chizmachilik mashg'ulotlarining amaliy xarakterga ega ekanligi o'quvchilarning mehnat faoliyatiga bo'lgan ongli munosabatini kuchaytiradi va ularni kelajak kasbiy faoliyatga tayyorlaydi. Shunday ekan, chizmachilik fanini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish, interfaol metodlar va loyiha asosida ta'limni tashkil etish o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirish samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiya asoslari.** – Toshkent: O'qituvchi, 2013.
2. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. **Ta'limda innovatsion texnologiyalar.** – Toshkent: Iste'dod, 2012.
3. Saidahmedov N.S. **Yangi pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Moliya, 2010.
4. Xolmatov R., Raximov A. **Chizmachilik va muhandislik grafikasi asoslari.** – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
5. Sattarov M. **Texnologiya ta'limi metodikasi.** – Toshkent: TDPU, 2019.
6. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In *E Conference Zone* (Vol. 1, pp. 12-13).
7. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
8. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
9. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). UMUMTA'LIM MAKTABLARINING 5-SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA "O'ZBEKISTON RASSOMLARI" MAVZUSIDA RASM ISHLASH METODIKASINI O'RGATISH. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 147-151).
10. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). ZAMONAVIY CHIZMACHILIK DARSLARINI TASHKIL ETISHDA IJTIMOVIY FALSAFANING AHAMIYATI. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 152-160).
11. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.
12. Qosimova, N. (2022). IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS. USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY." Scienceweb academic papers collection.
13. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
14. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In *E Conference Zone* (Vol. 1, pp. 12-13).
15. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
16. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.